ریتشارد دوكینز

ناساندنێك بۆ خۆی وبیروبۆچوونەكانی

د. إحسان برهان الدين

ریتشارد دوکینز

ناساندنێك بۆ خۆی ویروبۆچوونەکانی

ریتشارد دوکینز

ناساندنێك بۆ خۆی وبیروبۆچوونەکانی

ئامادە کردنی

د. إحسان برهان الدين

ریتشارد دوکینزRichard Dawkins ، زانایەکە لە بواری بیولوجیا وإیثولوجیا، لە نەیروبی / کینیا لە ساڵی 1941 لە دایکبووە، دیارترین کارە زانستییەکانی جەختکردنەوەیەتی لەسەر ڕۆڵی سەرەکی جینات وەکو هێزێکی پاڵنەر بۆ گەشەکردن.

دوکینز بە یەکێك لە ناودارترین مولحیدە هاوچەرخەکان دەژمێردرێت، خۆی پێناسەی خۆی کردووە بە: (ملحد، إنساني-علماني، شكوكي، وعقلاني علمي) ، بەڵام سەرەڕای ئەوەش لە نووسینێکیدا لە بیبیسی وتوویەتی کە ئەو خاوەنی ڕۆشنبیرییەکی مەسیحییە.

ناوبانگی هەیە وەکو ئەوەی خاوەن کۆمەڵێك بیروبۆچوونی خۆیەتی لە بواری ئیلحاد و

بیردۆزەی (تطور) و هەروەها نکۆڵی کردن لەوەی کە مرۆڤ بە پێی دیزاینێکی ژیرانە درووست بوویێت، کە لەم مەسەلەدا (عدنان إبراهیم) یش لەسەر هەمان ڕێڕەوە و پێی وایە لاشەی مرۆڤەکان عەیب و نوقسانی زۆری تێدایە و ئەوەی پێی دەوترێت: (التصميم الذكي) ڕەتیدەکاتەوە، نموونەش بە هەڵەکانی چاوو کەناڵی ئەسهەر وپرۆستات ئەهێنێتەوە.

ڕیچارد کتێب و چاوپێکەوتنی زۆری هەیە، لە ناودارترینیان کتێبی (وهم الإله)ە، کە تێیدا نکۆڵی لە بیرۆکەی ئیمان دەکات، لە هەمان ساڵی نووسینی ئەم کتیبەی لە 2006 هەڵسا بە دامەزراندنی "مؤسسة ريتشارد دوكينز للمنطق والعلوم" کە بریتییە لە دامەزراوەیەکی

نێودەوڵەتی بۆ پشتگیریکردنی ئیلحاد و مولحیدەکانی دونیا.

گومانەکانی ڕیچارد لەسەر بنەمای ئەوەیە ئەگەر داهێنەرێك بۆ گەردوون هەبێت، کێ ئەو داهینەرەی درووست کردووە، لەبەرانبەریشدا وەڵامێکی زانستی پێ نییە بۆ ئەو پرسیارەی زۆر جار ڕاگەیندنکارەکان ڕووبەڕووی دەکەنەوە کە کێ ئاسمانەکان و زەوی وگەردوونی درووست کردووە، هەمیشە ئەڵێت من نازانم وبە شێوەیەکی گستی نکۆڵییان لێ دەکات.

سەیریش ئەوەیە ریچارد وەکو زانایەکی مولحید نەیتوانیوە متمانەی زانا مولحیدەکانی هاوبیری خۆی بە دەست بهێنێت و هەندێکیان بە توندی وەڵامی بە ناوبانگترین کتێبی ئەویان داوەتەوە کە

بریتییه له (وهم الاله) ، بۆ نموونه بروفیسور بایۆلۆجیای مولحید آلین أور H. Allen Orr له کتێبی A Mission to Convert دەڵێت:

"بالرغم من إعجابي السابق بنشاط داوكينز، لكنني أخشى أنني من أولئك العلماء المضطرين لمفارقته هنا. بالتأكيد يبدو لي كتاب وهم الإله معيبًا بشدة،، فأنا مجبر بعد قراءة كتابه الجديد لاستنتاج أنه في الحقيقة مجرد هاو " !! واته کتێبەکەی ریچارد زۆر بە عەیبدار ئەزانێت و تێیدا وەکو کەسێکی ناشی و سەرەتا تەماشای دەکات.

-بەڵکو خودی مولحیدەکان بەرانبەر ئەو کتێبەی ڕیچارد هەست بەشەرمەزاری دەکەن و وەکو کارێکی مناڵانەی لاواز وەسفی دەکەن، بۆ نموونە: مولحیدی ناودار مایکل روس Michael Ruse کە

خاوەن وەرگێرانی کتیبەکانی داروین ە، دەربارەی بەناوبانگترین کتێبی ڕیچارد (وهم الاله) دەڵێت:

" كتاب وهم الإله جعلني أشعر بالخجل من كوني ملحدا، داوكينز وجماعة الملحدين الجُدد يزدرون حتى من يحاول أن يفهم الدين، إنه كطالب في السنة الجامعية الأولى يدور بفرح ويصرخ بصوت عال: " مَن خلق الخالق؟ " وكأنه اكتشف مسألة فلسفية خطيرة " !! واتە: ئەو کتیبە وای لێکردووە وەکو مولحیدێك شەرم لە خۆی بکات، وەکو خوێندکارێکی ساڵی یەکەمی زانکۆ وێنای کردووە کە تەنها ئەوەندە بزانێت بڵێت ئەگەر خوا خولقێنەرە ئەی کێ خۆی درووست کردووە! وەکو ئەوەی بابەتێکی فەلسەفی زۆر ترسناکی دۆزیبێتەوە!

-ئینجا مولحیدەكان وكو داوكینز و هۆكینگ كاتێك باسی تەقینەوەی گەورە ئەكەن و پرسیارن لێ دەكرێت، پێش ئەو تەقینەوە گەورە (الانفجار الكبیر) چی بووە؟ ئەو پرسیارەیان بە پرسیارێكی بێ مەعنا وەسف كردووە! جا تەماشا بكە جیاوازی ئەو قسەی ئەوان لە گەڵ ئیمانداران كە پرسیاری كێخوای دروست كردووە چییە.

هەندێ لەو مولحیدانەی بە بابەتی وەسف دەكرێن و ژمارەیەك لە زانا كریستیانەكان، بە پێی بیردۆزەیەك كە پێی دەوترێت: (منع التسلسل في المؤثرات) واتایەك نابینن بۆ ئەو پرسیارەی كە دەڵێت:كێ خوای دروست كردووە، بۆنموونە تۆ ئەڵێی ئەم چێشتە كێ لێی ناوە دەوترێت فلانە كەس ، ئینجا بڵێیت: ئەی كێ چێشت لێنەرەكەی

لێناوە! یان وەکو توێژەرێك دەڵێت: سەربازێك بیەوێت فیشەکێك بتەقێنێت(فیشەکەکە جیهانە) پێی بوترێت مەیتەقێنە تاکو هاوڕێکەت ئەیتەقێنێت، بە هەموو سەربازەکان وا بوترێت، بەم شێوەش ئەو فیشەکە هەرگیز نتەقێنرێت، بەلام ئەگەر فیشەکە لە ڕاستیدا تەقێنرا (وەکو ئەوەی جیهان بوونی هەیە) کەواتە سەربازێك بێ ئەوەی چاوەڕوانی فەرمان لەکەسەوە بکات فیشەکەکەی تەقاندووە.

تەنانەت هۆکینگ کاتێك ویستی هۆکاری درووست بوونی گەردوون بە بوونی (الجاذبیة) بسەلمێنێت، بەرپەرچ درایەوە بەوەی کە هێزی کێشان بەشێکە لە شوێن و کات ، ئەی شوێن و کات کێ درووستی کردووە.

یان ئەوانەی کە پەنایان بردە بەر یاسای (میکانیکا الکم) گوایە شتێکە و لە هیچەوە هاتووە وەکو تەفسیرێك بۆ درووست بوونی گەردوون لە خۆیەوە! بەرپەرچ درانەوە کە ئەو هیچەی باسی دەکەن لە فیزیادا شتە، بەڵام دیاری ناکرێت لەبەر ئەوەی زۆر زۆر زۆر بچووکە، بەوەش دەرکەوت کە یاسای (میکانیکا الکم) ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە ئاسای سەبەبیەتەوە، نکۆڵی کردنیش لەو یاسایە جۆرێکە لە خۆکوژی ئەقڵی و لە ڕاستیدا هەموو شتێك پەیوەستە بە یاسای السببية.

بەڵکو لە کتێبی The Dawkins Delusion, p.51هاتووە کە زۆرێك لە مولحیدە ئەکادیمییەکان پۆزشیان هێناوەتەوەو داوایان کردووە ڕیچارد لەسەر ئەوان نەژمێردرێت

وزۆربەی زانا مولحیدەکان - نەخوازەڵا ئیمانداراەکان - بە توندی بەرپەرچیان داوەتەوەو وەکو منالێك وێنایان کردووە قسە دەربارەی فەلسەفە و ئایین بکات.

لە ڕاستیدا ڕیچارد بەرانبەر ئەو هەموو بەڵگانەی لە گەردووندا هەیە دەربارەی هەبوونی پەردوەردگار دەستەوسانەو، زۆر جار بە رانبەر پرسیاری ڕاگەیاندنکارەکان دەوەستێت و پەنا بۆ نازانم ئەبات وخۆی لە بەڵگەی فیترەتیش گێل دەکات، کە مرۆڤەکان لە ناخیاندا هەستی پێ دەکەن دەربارەی وجودی خوای گەورە، لەوەش گرنگترئەوەیە هیچ مرۆڤێك وەکو فیترەت هەست بەوە ناکات ئەو پەروەردگارە پێویستی بە کەسێکی تر بێت ئەوی درووست کردبێت، چونکە ئەو

خوایەی گەشەی نەکردووە وەکو مرۆڤەکان تاکو بگاتە ئاستی پەروەردگارێتی ونە ئەوەیە کە لە دوای تەقینەوەی گەورە درووست بوویێت تاکو پرسیاری ئەوە بکرێت کێ درووستی کردووە، هەر بۆیە تەنانەت مولحیدەکانیش لەو قسەی ئەوە هەست بەشەرمەزاری دەکەن.

جێگای تێرامان و سەرسوڕمانە، هەندێ یاسای فیزیایی لە گەردووندا کە ڕیچارد دۆکینز بۆ سەلماندنی ئیلحاد پەنای بۆ بردووە، هەندێ توێژەری موسوڵمان بەهەمان ئەو یاسایانە لە ڕووی زانستییەوە بوونی پەروەردگاریان سەلماندووە!

ڕیچارد لەسەر بنەمایەکی فیکری ڕوون ئیلحادەکەی بونیات نەناوە، بەڵکو تەنها ویستێکی

سوفوستایی و دڵگەرمییەکی دۆگماییە بۆ کوفر کردن بە داهێنەری گەردوون، چونکە ئەو - وەکو هەندێك لە توێژەران دەڵێن - نە ئەوەیە پشتی بە بیردۆزەی ڕێکەوت (نظرية المصادفة) بەستبێت کە هزر و ئەقڵ ڕەتیدەکەنەوە، نە ئەوەشە پشتی بە حەتمیەتی مادی(نظرية الحتمية المادية) بەستبێت کە زۆرێك لە زانا و فەیلەسوفە تەنانەت مولحیدەکانیش وەکو برتراند ڕاسڵ نکۆڵییان لێ کردووە، هەر بۆیە جاری وا هەیە هەندێ ڕاگەیاندنکارە ئەمریکییەکان گاڵتەیان بە قسەکانی دێت و پێی پێ دەکەنن.

ڕیچارد داوکیز و هەموو مولحیدەکان بەلای کەمەوە هەشت پرسیار و گرفتی گەورە و گرێ کوێرەیان لەبەردەمدایە کەسیان نەیان توانیوە

وڵامی زانستی بدەنەوە، لەوانە: چۆنێتی درووستبوونی گەردوون، هۆکاری دروستبوونی گەردوون، ڕێکخستنی وردو سەرسوڕهێنەری گەردوون، سەرچاوەی ژیان، سەرەتاو بنچینەی زمانەکان، هۆش و هزری مرۆڤ، بیروباوەڕی خوایەتی، دیزاینی ژیرانە، شایانی باسیشە بێژەرەکەی کەناڵی جەزیرەی ئینگلیزی هەندێك لەو پرسیارانەی ڕووبەڕووی ڕیچارد داوکینز کردەوە ئەویش خۆی لێ لادا و بە ڕاشکاوی دەستەوسانی خۆی لە وەڵامدانەوەی نیشاندا.

بەڵکو زیادەڕەوی تێدا نییە بە دەستەوسان بونی داوکینز و هاوبیرەکانی بەرانبەر ئەو پرسیارانەو سەدان پرسیاری تر بە شێوەیەکی زانستی ئەگەر بوترێت:ئەو بووەتە هۆی بە هێزبوونی ئیمانی

خەڵکانێکی زۆر لە جیهاندا کە لە قسەکانی ئەو وەکو مولحیدێکی جیهانی وردبوونەتەوە.

زۆر جار لە چاوپێکەوتنەکانیدا باسی ناڕوونی ئەو یاسایانە دەکات کە گەردوون لەسەر بنەمای درووست بووە، بێ ئەوەی بیر لەوە بکاتەوە ئەو یاسایانە بەو گەورەو گرنگییە کێ دایهێناون و عەدەم چۆن توانای ئەوەی هەیە یاساگەلێکی وا درووست بکات گەردوون لە سەر بناغەی درووست بوو بێت.

لە کۆتاییدا دەڵێم: من لێرەدا تەنها ویستوومە ئەم ناوداره مولحیده بناسێنم نەك بەرپەرچی بۆچوونەکانی بدەمەوە، ئەگەر چی هەندێ ئاماژەی خێرام لەو بارەوە کردووە، خوێنەر لەو بارەوە دەتوانێت کتێبی **(نسف أساسات الإلحاد**

..الرد على "وهم الإله" لريتشارد دوكينز) بخوێنیتەوە کە دوو بەرگە لە نووسینی أبو الفداء بن مسعود ، یان بابەتی: (نظرة في الصراع بين الإلحاد والنصرانية في الغرب).

لە کۆتاییدا گرنگە بەلامەوە بڵێم:

ریچارد داوکینز وەکو ئەوەی بە گەورەی مولحیدەکان لەم سەردەمەدا وەسف دەکرێت، ئەوەندەی لە سەر ڕێڕەوی نازانم و لا ئەدرییەتە، بە هەمان ڕێژە لەسەر ڕێڕەوێکی ئیلحادی پەتی نییە، تەنانەت لە هەڵمەتی ساڵی 2009یدا بۆ بڵاوکردنەوەی ئیلحاد لە یەکێك لە پۆستەرەکانیدا نووسیبووی:(على الأرجح ليس هناك إله، فتوقف عن القلق واستمتع بحياتك) واتە: بۆچوونی

پەسەند ئەوەیە کە خوایەك نەبێت، بۆیە پێویست بە دڵەڕاوکێ ناکات و چێژ لە ژیانت وەربگرە)، من پێم وایە ئەگەر کەسێك بیەوێت توێژینەوەیەك لەسەر ئەو پرسیارانەی کە ڕووبەڕووی بووەتەووتوویەتی نازانم ئەنجام بدات ، بە دەرەنجامی سەرسوڕهێنەر دەگات کە لائەدریەتی ریچارد دۆکینز ئەسەلمێنێت نەك ئیلحاد وبێ باوەڕی ڕەها، بەڵکو هەندێك لە توێژەرەکان ئەڵێن نزیکە یان هیچ نەبێت مەحاڵ نییە هەر کاتێك ئیمانی خۆی ڕابگەیەنێت، ئەو لە چاوپێکەوتنەکەی کەناڵی الجزيرة ئەڵێت: من وەکو زانایەك ملکەچی بەڵگەم هەر کاتێك دەستم کەوێت، هەروەها دەڵێت: من ئەو خوای لە قورئاندا باس کراوە باش نایناسم و بێگومان

کەمترین زانیاری دەربارەی ئیسلام هەیە بە شێوەیەکی گشتی وزۆریش باس لە کردەوە خۆکوژییەکان ئەکات ورەخنەیان لێ ئەگرێت.

****

- ✓ بۆ نووسینی ئەم بابەتە کۆمەڵێك بابەتی پەیوەندیدارم خوێندووەتەوە، لەوانە: بابەتێك لە سایتی الباحثون المسلمون، هل دوكينز ملحد حقا، منتدى التوحيد، نظرات في الحالة الالحادية من الناحية النفسية/أحمد حسن/ نظرة في الصراع بين الإلحاد والنصرانية في الغرب، أبي جعفر الخليفي ، چاوپێکەوتنی داوکینز لە کەناڵی جەزیرەی ئینگلیزی، سایتی وێکبیدیا، سەرچاوەی تر.

إحسان برهان الدين

25رمضان 1438

20-6-2017سلێمانی